

ARGUMENT

Invitația Fundației „Teatrul XXI” la dezbateră despre spectacolul **Ghetou**, realizat după piesa lui J. Sobol de regizorul Victor Ioan Frunză la Teatrul Național din București, se adresa tuturor: publicului, criticilor, creatorilor. A fost din toate câte puțin. Dar ceea ce a contat a fost prezența celor care aveau într-adevăr ceva de spus. Discuția s-a menținut tot timpul la obiect, analizând cu pasiune și cu pertință relația text-public, descifrând motivele pentru care piesa este atât de controversată în Israel, țara de origine a autorului, și atât de jucată în lumea largă. S-a dovedit încă o dată cât de greu sînt de despărțit – fie și pentru uz didactic – problemele de formă și cele de fond ale artelor spectacolului. Situația în istorie,

organizarea metaforică sînt mereu percepute prin trupul și vocea actorului ca o realitate a zilei de azi, uneori atît de insuportabilă încît nu se dorește nici cunoașterea ei.

La dezbateră condusă de președintele Fundației „Teatrul XXI”, dramaturgul Dumitru Solomon, redactor-șef al revistei „Teatrul azi”, au vorbit directorul Teatrului Național, regizorul Andrei Șerban, publicistul Victor Bîrlădeanu, dramaturgul Radu F. Alexandru, scriitoarea Felicia Marinca, criticii de teatru Cristina Dumitrescu, Valentin Silvestru, Alice Georgescu, un spectator venit din Israel, o spectatoare din Grecia și cîțiva dintre realizatorii spectacolului bucureștean: regizorul Victor Ioan Frunză, compozitoa-

rea Dorina Crișan-Rusu, actrii Ilinca Tomoroveanu, Maia Morgenstern, Bogdan Mușatescu, Constantin Dinulescu, Alexandru Bindea.

Am selectat, nu în ultimul rînd în funcție de calitatea înregistrării, cîteva dintre opiniile autorilor spectacolului, cu convingerea că ele prezintă interes pentru cei care au văzut spectacolul, iar pentru cei care nu l-au văzut, pot fi o chemare. Intervenția lui Victor Ioan Frunză este de fapt un răspuns la opinia spectatorului israelian care considera că Holocaustul este o temă prea tragică pentru a putea fi reprezentată, că arta trebuie să se oprească în fața ororilor.

Victor Ioan Frunză: S-a pus întrebarea dacă avem dreptul sau nu să punem în scenă, să facem teatru pe tema Holocaustului. Noi avem dreptul să facem orice pe scenă și să vorbim despre orice. Numai activiștii de partid ne spuneau despre cine să vorbim și despre cine nu. Așa că noi avem voie să spunem de pe scenă adevărurile pe care le considerăm necesare, e un drept pe care l-am cîștigat scăpînd de opresiune. Important pentru mine este felul în care vorbim. Nenorocirea, tragedia nu se instituie într-un domeniu supranatural. De multe ori ea se petrece într-un mediu domestic: îți bate cineva la ușă și tragedia ți-a intrat în casă. Noi nu trebuie să avem impresia că aceste fapte groaznice au fost însoțite de preludii cosmice, de mari amenințări sau mai știu eu ce. În faze de aparentă normalitate s-au putut petrece niște crime îngrozitoare.

Ipostazele schematice în care sînt prezentați în general ofițerii germani nu evaluează de fapt fondul tragediei. Ei nu

aveau o singură dimensiune, urfîl și răutatea se exprimau într-un adevăr al vieții. Această realitate trebuie găsită și echipa noastră și-a propus s-o găsească și s-o problematizeze. Chiar dacă greșim, aceste lucruri trebuie înfățișate pe scenă. După părerea mea, lumea de astăzi este bolnavă pentru că nu problematizează, fuge de anumite lucruri greu de conceput. Se pun niște ștampile – „perioada de tristă amintire” – și atît. Împreună cu întreaga echipă am dorit să problematizăm dimensiunea tragică a unui fapt istoric adevărat. Dacă actorii, așa cum se spune aici, și eu sînt de acord, au realizat niște lucruri bune, s-a întîmplat pentru că au vrut să dea o dimensiune omenească acestei tragedii. Nu erau niște eroi în stare pură, aveau o viață, sînt oameni. Performanța artistică vine din identificarea firescului tragediei.

Mie mi se pare important pentru un regizor nu numai că face spectacolul, ci și felul cum își exprimă vocația prin actorii cu care lucrează. Mi se pare important că

Mala Morgenstern realizează un rol folosind cu totul alte mijloace decît cele folosite pînă acum, că Sandu Bindea sau Mircea Rusu izbutesc. Inteligența creativă a acestor trei artiști a conferit o pecete sensibilă unor caractere deosebit de dificile. Vorbesc despre ei, pentru că actorii consacrați din spectacol, Ilinca Tomoroveanu, Constantin Dinulescu, Bogdan Mușatescu, Mircea Diaconu, aveau o anumită abilitate. Cei trei pe care i-am pomenit la început fac un pas enorm, inițiativa creatoare le aparține în spectacol și cred că acest lucru se vede. Eu n-am făcut decît să dau cîteva jaloane.

În legătură cu lungimile spectacolului: încerc să înțeleg reproșurile, dar nu pot să le accept. Încerc să fac niște corecturi. E o problemă care nu ține de sfera teatrală: condițiile incomode de vizionare.

Aș vrea să vorbesc în încheiere despre oamenii care nu se văd, despre autoarea partiturii muzicale și salut această personalitate care se va dezvolta. Vreau să vorbesc de asemenea despre coregrafie,

© Ilinca Tomoroveanu și Mircea Diaconu

și nu o fac din complezență, coregraful nu s-a limitat doar la „sectorul” ei, ci s-a ocupat și de pregătirea fizică a trupei, ceea ce a fost salutar. Acest spectacol n-ar fi putut avea loc fără șeful regizoratului și toți colaboratorii tehnici ai echipei.

Ilinca Tomoroveanu: Aș vrea să spun de ce am fost eu interesată să joc în acest spectacol. Când am primit textul, l-am citit, ca toți actorii, în diagonală și am văzut că n-am decît scena de la finalul actului, cu Mircea Diaconu, și micul monolog de la sfîrșit, plus o prezentare a personajului. Deci „două vorbe și un brînci”. Citind piesa, am înțeles că Holocaustul este o tragedie în istoria acestui secol, dar eu cred că piesa este mult mai mult decît oglindirea acestui moment cumplit. Să nu uităm că Holocaustul a fost expresia nazismului, dar holocaust și ghetouri și, mai ales, ghetouri spirituale, cum se spune în piesă, au fost și comunismul și toate dictaturile. Discutînd cu Victor Frunză despre rol și despre piesă, mi-am dat seama că merită; că merită și din punct de vedere al spectacolului, că merită și pentru mine personal să fac acest efort. Și dacă rolul meu există – pentru că nu există –, trebuie să-i mulțumesc în primul rînd lui Victor Frunză care mi-a creat acest univers. Trebuie să vă spun că așa cum am fost fericită și i-am mulțumit lui Andrei Șerban pentru rolul din *Trilogie*, sînt la fel de fericită și-i mulțumesc lui Victor Frunză pentru rolul din *Ghetou*.

Bogdan Mușatescu: S-a muncit greu și dur la acest spectacol. Ascultînd ceea ce s-a spus aici, cred că, undeva, noi n-am reușit: acolo unde ne adresăm conștiințelor individuale, cînd formulăm întrebările pe care fiecare trebuie să și le pună, indiferent dacă a trecut prin situații-limită sau nu. Ce facem? Cui dăm insulină și cui nu-i dăm, cui îi dăm dreptul să trăiască și pe cine lăsăm să moară? Soluțiile omenești sînt variate, chiar într-un univers

limitat. Kittel, acest tînăr german, a fost educat ca să fie învingător. Și a și fost. Gîndiți-vă ce se putea petrece în capul unui puști de douăzeci de ani, care conducea un lagăr, care putea să facă ce dorea fără să dea socoteală nimănui. Kittel este motivat în toate acțiunile lui. Tot așa cum cei din ghetou nu sînt toți victime: unii fac cotrabandă, alții fură de la gura semenilor lor. Întrebarea este: cine greșește? Gens, care vrea să salveze valoarea, cultura? Kruk, care și-a dat demisia din partidul comunist din cauza bătutului joc de religie, de datină? Acestea sînt problemele la care ne-am gîndit. Eu m-am tot întreat cum m-aș fi comportat dacă, știind un secret, aș fi fost arestat de Securitate și obligat prin diverse mijloace să-l dezvălui. Poate mi-ar fi fost frică, poate că n-aș fi rezistat. Asta am vrut să arătăm: că oamenii din această piesă sînt oameni din carne și sînge, cu slăbiciuni; adică sînt, în primul rînd, oameni. Vinovați, unii mai puțin, alții mai mult. În fiecare personaj există două-trei persoane. M-am tot gîndit de ce autorul îl lasă pe personajul meu să trăiască. Și am ajuns la concluzia că o face ca să-l pedepsească, să poarte povara micii lui lașități.

Întrebarea de conștiință este: ce atitudine trebuie să luăm, azi, aici?

Constantin Dinulescu: Aș vrea să vorbesc despre interacțiunea dintre noi, actorii, textul lui Sobol și regizorul Victor Ioan Frunză. I-am admirat tactul și capacitatea de a conduce un colectiv atît de mare, am apreciat delicatețea cu care ne-a condus, fără să ne lase impresia că ne conduce. Și ne-am simțit bine: ne provoca, ne arunca subiectul de meditație, de lucru și nu mai intervine decît atunci cînd simțea că părăsim intențiile lui. Mi-a plăcut textul, pentru că e scris foarte omenește, demitizează și arată eroii la

dimensiunea lor umană, credibilă.

Al doilea lucru pe care aș vrea să-l spun e că eu am cunoscut pe unul dintre posibilele personaje ale acestei piese. S-a numit Mauriciu Sekler. Era actor și regizor la Teatrul Evreiesc și a fost unul din componenții trupei de la Vilna. A venit în România la începutul războiului și, prin prietenia și solidaritatea lui Ion Manolescu – care știa că e un mare actor și un mare regizor și care a intervenit, fără să-l cunoască personal, pentru a nu fi trimis în Transnistria –, a ajuns la București. Această prietenie și omenie a breslei noastre... Am avut privilegiul și bucuria să-l cunosc pe regizorul Sekler: a pus primul Brecht în România, **Mutter Courage**, cu Margareta Baciu, cu Gilda Marinescu. Și am avut șansa să joc și eu și să mă ia alături de el ca asistent de regie. Acest om extraordinar, care trecuse prin toate aceste suferințe, în ciuda vârstei înaintate la care l-am cunoscut eu, avea o bucurie de a trăi și o tinerețe sufletească incredibile.

Cred că acesta e aspectul pe care piesa îl pune în discuție: că oamenii s-au refugiat în artă nu pentru ca să-și salveze viața, ci pentru ca să-și salveze sufletul – cu speranța că asta nu e prețul supraviețuirii biologice, ci al supraviețuirii sufletești. Asta l-a păstrat, cred eu, pe Mauriciu Sekler tînăr la optzeci și ceva de ani. Și asta cred eu că dă valoare umană spectacolului lui Victor Ioan Frunză.

A consemnat

MAGDALENA BOIANGIU

Constantin Dinulescu